

to which he may be posted. The officer may be required to travel in the Western Region supervising the work of Radiographers and X-Ray Technicians."

Salaris tussen £ 1.554 en £ 2.406 per jaar.

Omtrent contractduur en andere arbeidsvoorwaarden staan nog geen gegevens ter beschikking.

Gegadigden worden verwezen naar het Bureau voor Internationale Technische Hulp.

's-Gravenhage, 2 februari 1960 Mr. J. LE POOLE,
hoofd van de afdeling internationale Volksgezondheidszaken

INGEZONDEN

(Buiten verantwoordelijkheid van de Redactie; ter bevordering van spoedige plaatsing van de stukken behoudt de Redactie zich het recht voor, deze zo nodig te bekorten).

RECEPTEEKUNDE

In het caput selectum van Prof. Dr. J. KOK (1960) over „Recepteekunde” staat het volgende recept:

R-	Carbonis adsorbentis	750	mg
	Reserpini	0,250	mg
	Phenobarbitali	85	mg
	Papaverini hydrochloridi	35	mg
	F.p. dtd XX S. vesp. p. 1		

Volgens de auteur heeft „goede actieve kool sterk oxyderende eigenschappen”. Ik ben het daarmee in het geheel niet eens. Volgens mij werkt de kool hier reducerend.

Literatuur: KOK, J. (1960) *Ned. T. Geneesk.* 104, 9.

Schaesberg, 2 januari 1960 M. J. MAUSSEN, apotheker

De inzender denkt waarschijnlijk aan het gebruik van koolstof ter reductie van metaaloxiden. Dit gebeurt bij hoge temperatuur. In ons geval is er iets anders aan de hand. Actieve kool is zeer fijn verdeeld; aan het oppervlak van de deeltjes kan gemakkelijk zuurstof worden vastgelegd. Indien een oxydeerbare stof wordt geadsorbeerd, kan het contact met de zuurstof zo innig zijn, dat er oxydatie plaatsvindt. Zo kan alcohol op deze wijze in azijnzuur en oxaalzuur in water en koolzuur worden omgezet.

Amsterdam, 2 februari 1960

J. KOK

PLASTISCHE OPERATIE TER VERANDERING VAN HET FENOTYPISCH GESLACHT

In dit *Tijdschrift* (1959) zijn onder de titel „Nuttige Notities” — een aanduiding, die, de inhoud van het artikel in aanmerking genomen, weinig toepasselijk lijkt — overwegingen weergegeven naar aanleiding van een vrouw, die een man wenste te zijn, en die, nadat zij (buiten Europa) beide mammae had laten verwijderen en zich had laten castreren, thans nog van uterus en vagina wenste te worden bevrijd en als sluitstuk op deze ingrepen tenslotte van een „ornamentele penis” moest worden voorzien.

Hoewel behalve een zenuwarts-seksuoloog ook een niet nader aangeduide „psychoanalytische groep” meende, dat aan haar verlangens moest worden voldaan, ook al „kon uiteraard niemand nauwkeurig bepalen in welke mate zij door nieuwe operaties geholpen zou zijn” (!), rezen in de kring der stafleden allerlei m.i. gezonde bedenkingen, met name van de zijde van de gynaecoloog en de radioloog; de chirurg, in tegenstelling tot zijn collega op het gebied der plastische chirurgie stelde uitdrukkelijk, dat werken in groepsverband nooit mag betekenen, dat een groepslid tegen

zijn zin tot bepaalde geneeskundige handelingen wordt gedwongen.

Het gaat er mij echter thans niet om, de juistheid van de voorgestelde behandeling te bespreken, maar even aan te knopen bij een belangrijke, door een assistent opgeworpen vraag, of een *zuster* het recht had, haar hulp te weigeren, wanneer zij hoorde om welke kwaal en welk soort operatie het ging. Het hem gegeven antwoord acht ik in hoge mate onbevredigend en zelfs verontrustend. Wat voor de medische leden van de staf terecht wordt geeist, althans bij monde van de chirurg, namelijk het dragen van eigen verantwoordelijkheid, wordt aan de verpleegsters ontzegd. Zij mogen wel een eigen mening hebben, maar deze niet volgen. Terwijl de gynaecoloog als zijn mening uitsprak, dat hij op religieus-ethische overwegingen deze handeling niet kon verrichten, zou een *zuster* die hetzelfde zou doen, kans lopen te worden ontslagen.

Ik meen, dat hier de eigen verantwoordelijkheid van de verpleegster ernstig wordt aangetast en dat daartegen een waarschuwing op zijn plaats is. Zij is een medewerkster, die niet gedwongen kan worden tegen haar overtuiging te handelen; zij is geen automaat. In Neurenberg werden mensen veroordeeld, die hun handelingen trachtten te rechtvaardigen, door zich op een bevel van hogerhand te beroepen. Uitdrukkelijk is toen dit beroep — het beruchte „Befehl ist Befehl” — afgewezen. Mogen wij dan van anderen — in dit geval verpleegsters — eisen, dat zij wél doen met miskenning van hun eigen verantwoordelijkheid?

Ik vermoed dat niemand der aanwezige stafleden dit ook zo bedoeld zal hebben. Wij, artsen, weten echter, hoe ernstige ziekten met kleine afwijkingen kunnen beginnen. Daarom leek het mij goed te waarschuwen voor de gevaren die er dreigen, als men de persoonlijke verantwoordelijkheid — en zeker ook die van de verpleegster — niet volkomen ernstig opneemt.

Literatuur: Nuttige notities No. 9 (1959) *Ned. T. Geneesk.* 103, 2647.

Utrecht, 12 januari 1960

M. A. VAN MELLE

Met klimmende ontzetting las ik dit verslag over een behandeling, gericht niet op het heil van de zieke, maar op het heil van de ziekte waaraan de patiënte lijdt, nl. de wens van deze vrouw om een man te zijn. Dit is geen geneeskunde, en ik protesteer dan ook met klem tegen de plaatsing van dit artikel in het *Tijdschrift*. De vraag wat het wél is, zal ik aan een jurist overlaten; maar ik hoop van harte, dat zo iets als het opzettelijk toebrengen van zwaar lichamelijk letsel, strafbaar is.

Warnsveld, 13 januari 1960

W. F. C. HEERING

De Nuttige Notities No. 9 (1959) geven mij aanleiding tot enkele opmerkingen:

In de hier weergegeven stafvergadering komt men tot het besluit, een gedeeltelijk ornamentele penis te vervaardigen, na verwijdering van uterus en vagina, bij een vrouw, die vroeger op niet-medische indicatie gecastreerd en van beide mammae ontdaan werd. De reden van deze operatie is het feit dat deze patiënte, die van genetisch, anatomisch en morfologisch standpunt bezien een vrouw is, zich een man voelt, en men de patiënte, wier huidige toestand halfslachtig moet worden genoemd, in haar geestelijke nood wil helpen door de eenmaal ingeslagen weg nog wat verder te volgen.

Men moet zich hierbij echter afvragen, of de halfslachtigheid door de voorgestelde operatie opgeheven wordt. Ik acht de mogelijkheid niet uitgesloten, dat het monstrem dat